

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Czirják Albert.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, DORTSÁK GYULA, DR. FERENCZI ZOLTÁN,
SÓLYOM JÁNOS ÉS ZAJZON PÉNES.

Megjelenik — július és augusztus havát kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal. — **Előfizetési ára:** egész évre 3 frt., félévre 1 frt 50 kr. — Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számítatnak. — Kéziratok nem adatnak vissza.

E közlöny beltartalmát illető közlemények a szerkesztőhöz (Főtér 30-ik szám.), az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — KÖRÖZSI JÓZSEF, ev. ref. tanító, egyleti helyettes pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Wesselenyintzta 11. sz. a.) küldendők.

Kolozsvár elemi oktatásügye 188⁶/₇-ben.

Azon figyelemre méltó helyzet, a melyet Kolozsvár szab. kir. város ugy a kolozsmegyei tankerületben, mint az erdélyi részekben is elfoglal, kívánatossá teszi, hogy elemi oktatásügyének állapotát és fejlődését nyilvánosan figyelemmel kísérjük. Ha van abban elismerésre és követésre méltó, hadd hasson az buzdítólag más körökre is, s ha vannak még hiányai, fogyatkozásai, hadd serkentessék a nyilvánosság által is azok utánpótlására. Így is, ugy is a magyar közmívelődés érdekeit mozdítjuk elő.

A mult tanévi tankötelesek összes száma városunkban 3254 volt, 219-czel több a megelőző évinél. E létszámból mindennapi 2538, ismétlő 716. A tankötelesek ezen száma a város polgári lakosságának 11₄₉%-át adja, a mi annyira alatta áll a népszámlálás alkalmával hazánkra nézve mutatkozott 15—16-, sőt még az általam Kolozsmegyére nézve külön kimutatott 13%-nak is, hogy az összeírást föltétlenül hiányosnak kell kijelentnünk s annak tökéletesebb keresztülviteléről gondoskodnunk.

Tanköteleseink adott száma felekezetenként így oszlik meg: róm. kath. 1258=38₆₆%, gör. kath. 180=5₃₄%, gör. keleti 7=0₂₂%, helv. hitv. 1269=38₉₇%, ág. hitv. 154=4₇₄%, unitárius 80=2₄₆% és mózes val. 306=9₄₁%.

Az iskolába járók száma városunkban jóval föltömulja a tankötelesekét, miután az itteni tanintézetekbe sok vidéki gyermek jár. Ez utóbbiak száma 1238 lévén, ha ezt kivonjuk az összes iskolábajárók 4139 létszámából, helybeli iskolábajáró-tanköteleseknek maradt 2901. Tanköteleseinkből tehát 353 maradt a mult évben iskolázatlanul. E szám azonban emelkedni s az iskolábajárók 89₁₆%-a csökkenni fog, mihelyt az összeírás nagyobb pontossággal lesz végrehajtva. Ha már most tekintjük az iskolába nem járóknak csaknem 11%-át, ha meggondoljuk, hogy e tekintetben a város a megyét csak 8%-kal mulja föltül, de annak százsz ajku lakossága mögött, mely tanköteleseinek 97%-át jártatja iskolába, ugyanannyival hátramaradt: be kell látnunk, hogy Kolozsvár sz. kir. városnak a tankötelezettség végrehajtásában még komoly teendői vannak. Ez a tapasztalat indított engem arra, hogy hiányos felekezeti iskoláink jobb rendbehozását és kibővítését havi jelentéseimben sür-

gessem. Azonban csupán ez uton a bajon teljesen segítve még sem lesz, miután meglevő iskoláink nem hogy az összes tankötelesek, de még a tényleg iskolábajárók czél-szerű befogadására sem elégségesek. Ebből önként következik, hogy ha a felekezetek iskoláik számát nem szaporítják, a minthogy nálunk sokkal sürgősebb is a meglevők egy részének kiegészítése és jobb karba hozása, magának a városnak kell elhatároznia magát egy harmadik községi elemi iskola szervezésére. Ennek helyéül az u n. kétvíz-közét ki is jelölöm, nemcsak azért, mert azon félre eső városrész 381 tanköteleseiből az oda egyedül közelebb fekvő tanítóképezdei gyakorló-iskola alig tud 40—50-et befogadni, hanem egyéb igen fontos közmívelődési okokból is.

A népnevelés körébe sorolt iskolák száma a város területén 38. Ezek közül államiak: a két képezde s ezekkel kapcsolatos két elemi gyakorló-iskola: községiak: két elemi vegyes-, egy polgári fiu-, egy felsőbb leány-, egy alsóbb foku ipar-iskola és egy kereskedelmi akadémia, (mely utóbbi csak tanügyi administratió tekintetében áll még a népiskolai tanfelügyelet körében); felekezetiak: tizennégy elemi iskola és három gyermek kert; társulatiak: egy gyermek-kert, egy elemi iskola, egy női háziipar-, egy alsó foku kereskedelmi iskola, egy fa- és vasipari tanműhely iparos segédek számára; magántanintézetek: öt leányiskola és egy gyermekkert.

A megelőző év óta szaporodott a tanintézetek száma egy magán gyermekkerttel. Továbbá fejlesztődött a meglevők közül a belvárosi helv. hitv. elemi leányiskola, melynek számára a tulajdonos hitközség egy czélszerű, szép, emeletes új iskolaházat építtetett, a mi a tanítói létszám szaporítását is maga után fogja vouni. Végül a hidelvei helv. hitv. vegyes népiskolaga tanév végén egy újabb tanteremmel bővített ki s tanítói létszáma kétőrről háromra emeltetett.

A tanítók létszáma 97. Közülök férfi 61, nő 36: képesített 84, nem képesített 13; rendes 83, segéd 14. Kivülök még 31 óraadó működött különböző iskoláinkban.

Az iskolák mult évi fenntartási költsége, a tanító- és tanítónőképző intézetet beleghem értve, 87801 forintra ment. Főbb czimenként: tanítói fizetésekre 65 ezer 671 frt, fűtés-, tisztogatásra 10552, házbér és vegyesekre 9154, felszerelésre 2141 és szegény gyermekek segélyezésére 283 forint. E kiadások fedezetét ingatlan

vagyon jövedelme czimén 2645-, tőkepénz kamatjában 448-, tandíjakban 22783-, államsegélyben 13792-, községben 29192-, egyháziban 10292- és egyéb forrásokból 8649 forint képezte. Az elemi iskolai rendes tanítók fizetése, szálláspénzen kívül négy- és hatszáz forint között váltakozik.

Az iskolák *fejlettsége* fokát a rendszeres, jó tanítás mellett a tanítók és osztályok száma, a czélszerű tanhelyiségek s azoknak iskolai butorzattal és tanszerekkel való kellő felszerelése határozván meg, ezekre vonatkozólag a következő megjegyzéseim vannak.

A *felsőbb tanintézetek* és tulajdonképeni *szakiskolák* a megfelelő törvények és tantervek szerint lévén berendezve, szervezetükben nem sok hiány mutatkozik. Az például, hogy a *felsőbb leány- és a polgári fiúiskola* négy-négy évi tanfolyammal bir, egészen megfelel ugy a helyi körülményeknek, mint a nevelés általános czéljának is. Az elsőbe az elemi *hat* évi tanfolyam végzése után vétetvén fel a növendékek, a tizenhatodik életév betöltéseig terjedő iskoláztatásuk teljesen kielégíti a közeposztály neveltetési szükségleteit és a nőnem általános műveltségi igényeit. Sőt a mennyiben már ez intézetből a tanítónő-képezdébe való átléphetés is szabályozva van, kenyérkereseti pályára is előkészíti növendékeit. Az, hogy a miniszterium e szervezetben *első- vagy másodrendűnek* nyilvánítja-e ez iskolát, inkább csak a forma, mint a lényeg kérdése, s legfennebb a tanári személyzetet érdekelheti az a kérdés, hogy ők a népoktatási tanintézetek vagy a középtanodák rangfokozatába soroztatnak-e? A felsőbb leányiskola négy tanfolyamának 101 növendéke volt a múlt tanévben, hat rendes tanerő vezetése alatt. A polgári iskola négy tanfolyamának 147 növendékét pedig öt rendes tanár és négy óraadó oktatta.

A *kereskedelmi akadémia* három osztályában 166 növendék, hat rendes tanár és hét óraadó működött.

Az *alsó fokú ipariskola* előkészítő és három rendes tanfolyamán 575 iparostanuló nyert a tantervben előirt rendszeres oktatást 22 óraadó tanítótól. A párhuzamos osztályok ugy voltak a különböző tanintézetekbe berendezve, hogy minden növendék a lehetőleg közel kapja a tanhelyiséget. Tanítási idő hétfőn, csütörtökön és pénteken estve 6—8-ig s a rajzból vasárnap 10—12-ig.

Az *alsó fokú kereskedelmi iskola* három tanfolyamát 63 tanuló látogatta, a kik hat óraadótól nyertek oktatást. Tanhelyiségül a kereskedelmi akadémia szolgált.

Az iparos segédek számára szervezett *fa-, vas- és építő-ipari tanműhely*-ben (mely a földm. ipar- és kereszminiszterium alatt áll) 33 ifju foglalkozott nyolcz szaktanító vezetése mellett. Tantárgyak: fa- és fém-technologia, leíró géptan, gépkezelés, földmérés, mintázás, távlatlan, szakrajz, költségszámítás és könyvvitel. Ezek kivül a géplakatosok számára egy három óra terjedt *gépkezelési* tanfolyam rendeztetett. Tanhelyiség az iparos-egylet főtéri házában.

Az erdélyrészi háziipar-egylet *női ipariskolájában* három munka tanítónő és egy rajztanító vezetése mellett 64 növendék nyert több irányban kiképzést.

E szak- és felsőbb iskolák növendékei részben egészen tul vannak a népiskolai tankötelezettség korán s azért a statisztikai kimutatás fő-összegezésébe nem is számítottak be, részben pedig csak az ismétlő tanfolyamra tartoznának. Maguk pedig ez iskolák a tulajdonképeni népiskolával részben csak távolabbi összeköttetésben állanak. Figyelmünket mindamellét méltán igényelhetik, mint a szakszerűségnek, a gyakorlati élet és az általános műveltség igényeinek szolgálatára hivatott intézetek. Fejlettségük jelenlegi fokán több-kevesebb hiány észlel-

hető. A polgári iskolának pl. saját és a mostaninál sokkal czélszerűbb tanhelyiségre van szüksége; a női ipariskolának a gyakorlati foglalkozás mellett elméleti képzésre is; a fa-, vas- és építő-ipari tanműhelyből egy *középi ipariskolának* kellene — és kitaró munkával lehetséges is kifejlődnie — *s mindazon intézeteknél, a melyekben viszonylag sok óraadó működik, a rendszeresített tanítói létszám szaporítása kívánatos.*

A város kebelében működő 24 elemi iskola fejlettségét megítélhetjük tanfolyamaik és tanerők számából.

Hat évi tanfolyammal a következők vannak berendezve:

1) az állami tanítónő-képezde gyakorló leányiskolája egy tanítónővel, 72 tanítvánnyal;

2) a főtéri róm. kath. leányiskola öt tanítónővel, 297 tanítvánnyal;

3) a gör. kath. vegyes népiskola egy tanítóval, 57 tanítvánnyal;

4) a helvárosi hely. hitv. leányiskola két tanítónővel, 98 tanítvánnyal;

5) az ág. hitv. vegyes népiskola négy tanítóval, 235 tanítvánnyal, német és magyar tannyelvvel; a fiuk tanfolyama négy, a leányoké hat;

6) az unitárius leányiskola egy tanítóval és egy tanítónővel, 47 tanítvánnyal;

7) a „Mária-Valeria árvaház“ leányiskolája két tanítónővel, 30 tanítvánnyal;

8) a Duretné magán-leányiskolája két állandó tanítónővel, 16 tanítvánnyal;

9) a Gegenbauerné magán-leányiskolája két állandó tanítónővel, 37 tanítvánnyal. A két utóbbiban a tannyelv magyar, francia, német.

A németnyelv, mint rendes tantárgy tanítatik a 2-, 4- és 6-ikban, a magyar a 3-ikban.

Öt évi tanfolyammal bir:

10) az állami tanítóképezde gyakorló-iskolája egy tanítóval, 67 tanítvánnyal; tanfolyamai száma négy és hat között váltakozik;

11) a hidelvei hely. hitv. vegyes népiskola két tanítóval, 193 tanítvánnyal;

12) a Horváth Paula leányiskolája két tanítónővel, 18 tanítvánnyal.

Négy évi tanfolyammal:

13) a róm. kath. főgymnasium melletti fiúiskola négy tanítóval, 223 tanítvánnyal;

14) a hely. hitv. főgymnasium melletti fiúiskola négy tanítóval, 128 tanítvánnyal;

15) az unitárius főgymnasium melletti fiúiskola négy tanítóval, 83 tanítvánnyal;

16) az I. községi vegyes népiskola három tanítóval, 173 tanítvánnyal;

17) a II. községi vegyes népiskola két tanítóval, 121 tanítvánnyal;

18) a kül-magyar-utcai hely. hitv. vegyes népiskola két tanítóval, 176 tanítvánnyal;

19) az orthod. izraelita fiúiskola két tanítóval, 89 tanítvánnyal, magyar és német tannyelvvel;

20) a Bartha Anna leányiskolája két tanítónővel, 26 tanítvánnyal, magyar és német tannyelvvel;

21) a Láposyné leányiskolája egy tanítónővel, 11 tanítvánnyal.

Három évi tanfolyammal bir:

22) a kül-monostor-utcai róm. kath. vegyes népiskola egy tanítóval, 106 tanítvánnyal;

23) a szentpéteri róm. kath. vegyes iskola egy tanítóval, 32 tanítvánnyal;

24) a kőkeri róm. kath. vegyes iskola egy tanítóval, 67 tanítvánnyal.

A női kézimunka a leány- és vegyes iskolákban mindenütt taníttatik. A magán-iskolákban a rendes tanítónők mellett óra-adók is tanítanak.

A fennebbi osztályozás sok tekintetben nyújt tanulságot. Látható abban, hogy mely iskolák közelítették meg legjobban a hat osztályú és minden osztályban külön tanítóval bíró népiskola tökélyét, s melyek állanak attól legtávolabb. A gymnasiumok mellett fennálló fiúiskolák szervezete — azoknak specialis rendeltetését tekintve — teljességgel mondható. A többiekben vagy a tanfolyamok, vagy a tanítók száma, vagy mind a kettő szaporítandó. E szükségesség abban a mértékben fokozódik, a mint az adott kimutatás során lefelé szállunk, szabályozó befolyással bírván erre nézve, természetesen, a növendékek létszáma is.

Általános elvül határozottan kimondhatjuk, hogy a leány- és vegyes népiskolák kiegészítése hat évi tanfolyamra, a növendékek létszáma által is igényelt tanítói személynél elengedhetetlen követelmény minden iskolai hatósággal szemben. Ezt a város, a mely tetemes áldozatot hoz a felekezeti iskolák számára, mint törvényhatóságot is megkívánhatja, mert ő is felelős ez ügyben s vele szemben is ugyanaz a követelmény áll fenn.

Egyéb tekintetben, főképp az iskolák felszerelését és a tanítás terjedelmét s eredményét tekintve, a mi hiány még itt-ott észlelhető, az részben könnyen pótolható, részben pedig a vázolt körülményekkel áll elválhatatlan kapcsolatban. Iskoláink legnagyobb része örvendetes előhaladást tanúsít mindkét irányban.

Kozma Ferencz.

Az elbeszélések.

Ha áll az, hogy az elbeszélések a népre, a felnőttekre oly nagy befolyást gyakorolnak, mennyivel inkább állhat ez a gyermekekről, a kikre azok majdnem bűvös hatással vannak. Az elbeszélések pótolják a gyermeknek az életet, a tapasztalást. A szemlélődés iránt való fogékonysága utánunk vágyodik. Ki ne emlékezne gyermekkorai éveiből azokra a pillanatokra, a midőn az elbeszélő nagymama, anya vagy dajka mellett ült és ujjongva avagy félelemmel hallgatta azok történeteit. Mily boldog, szép idők voltak azok!

A nevelés-oktatás eszközeihez kell számítanunk az elbeszéléseket. S valljuk be, ezek nincsenek még kellően méltányolva és megbecsülve. A neveléstan legtöbb tankönyveiben az elbeszéléssel röviden bántanak el, s úgy látszik, mintha nem volnának meggyőződve arról, mily hatalmas emeltyűje az elbeszélés a nép- és ifjúság képésének. Igaz ugyan, hogy van gyermek- és ifjúság-irodalmunk és ennek a javarésze nemesítőleg, képzőleg hat, de hogyan kell az elbeszélést az oktatásban, az iskolában értékesíteni, arról vajmi keveset találunk. Jézus Krisztus, minden tanítók tanítója, jól tudta, hogy ő neki a fenséges és örök igazságokat, melyeket a világnak ki nyilatkoztatnia kellett, nem volt szabad puszta bölcselmi és rendszeres tételekben előadnia; képek, hasonlatok és elbeszélések alakjában kellett azokat közreadnia.

Egy paedagogiai író ezt mondja:

Minden tanítónak igyekeznie kellene, hogy mester legyen az elbeszélés művészetében, gyakorolja azt szorgalmasan; ez által bűvös hatalomra tesz szert.

Régi paedagogiai követelmény az, hogy a gyerme-

kekkel a tanulást és a tanítást meg kell kedveltetni, és ez azáltal is történhetik, hogy oly tanítás, avagy magyarázat alkalmával, mely sok összefüggő gondolkozást és általában erős értelmi tevékeniséget kíván és a mely minden világossága és felfoghatósága mellett is olykor-olykor fárasztólag hat, ha ekkor elbeszélés által kellemes pihenőt nyújtunk. Tekintsünk csak a gyermekekre, ha a tanító hosszabb magyarázat után így szól: Volt egyszer stb. A gyermekek rögtön lélekzetet vesznek és kedélyesebb hangulat nyilvánul közöttök, olvasni lehet az örömet arcukból. Az elbeszélés lehet az oktatás fűszere, de valamint az nem rendes táplálék, úgy az elbeszélésnek is, melynek az oktatást izletesebbé kell tennie, nem szabad gyakran előfordulnia, mert különben a szellemi erőképzés hátrányára lenne, visszas hajlamot ébreszthetne és a tanulók a kedvet a tanulás komoly munkájához könnyen elveszithetnék.

Az elbeszélések lekötik és egyszersmind fokozzák a figyelmet és utángondolást. A gyermeknek élet és szemléltetés kell. Az elbeszélések életet adnak, életre keltenek. A tanuló szellemvilága előtt képek, alakok, események tűnnek fel és lekötik figyelmét és pedig annyival inkább, a mennyivel több fogékonysága és értelme van azok iránt. Fröbel az elbeszéléseknek fontos paedagogiai hatást tulajdonított. Egy másik nevelésügyi író ezt mondja: „Az oktatás közé befűt elbeszélések hasonlók a napsugarakhoz, melyek a fogalmak hideg fejlődésében melegítőleg hatnak. Azonban utángondolásra is serkentenek, különösen akkor, ha megengedjük, hogy a gyermekek a fellépő események eslekvésére nézve ítéletet is alkothassanak, avagy rávezetjük őket arra, minő tanulságok foglaltatnak azokban.“

Nem tagadható, hogy az elbeszélés a gyermek szűk látókörét szélesíti és nem egyszer nagy világot vett az oktatás menetébe. A tanuló tapasztalati köre azért oly kicsiny, mivel a gyermek előtt egy esemő körülmény, életviszony ismeretlen, az egész világelet előtte még terra incognita. A költött esemény, ha érdekesen van előadva, a valódi esemény helyét foglalja el. A gondolkodás fejlesztésére szánt gyakorlatok után oly történet elbeszélése, mely a magyarázatot mintegy megvilágítja, paedagogiai értékkel bír. Az általánosan elvont fogalmakhoz még hozzáférhetlen tanuló vagy gyermek az elbeszélések által a legfontosabb igazságokat, mint határozott konkrét alakokban látja maga előtt. Ezért kell a gyermekek az elbeszélés által is tanítani.

Kiválóan segélyünkre van az elbeszélés a vallás-oktatásnál. Az ebben előforduló nézetek, tapasztalatok gyakran a gyermekek értelmi körén kívül esnek. Itt segít a bibliai elbeszélés, valamint a költött vagy a világtörténelemből vett történetek is. A vallásnak ezek által kell húst és vért kapnia, megfigyeléseket, tapasztalatokat és nézeteket kell a gyermekekbe ültetnie, hogy azok vallásos fejlődésének támaszai lehessenek. Magyarázatok — ha valamely eseménnyel vannak egybekötve — korábban nyerne biztos talajt fiatal tanítványainkban. Az elbeszélés még élénk emlékezetben van és a vele összefüggően tanultat könnyen felfrissíti. Ha egy egészségügyi órán egy szerencsétlenséget közlünk, pl. a szem elvesztését vigyázatlanság által, vagy egy megmentést életveszélyből, ekkor intéseink, figyelmeztetéseink, tanításaink sokkal mélyebben fognak hatni és szívünknek útmutatóul szolgálni. Ha a vegytan tanítója a petroleum magyarázatánál egy ijesztő történetet beszél el; tanítványai az anyag veszélyességét és a nagy elővigyázat szükségességét sokkal hamarabb fogják észrevenni, mintha csupán egyszerűen magyarázunk.

Ép úgy erősölnék meg bennünk a vallás tételei

történeti jegyzetekkel és közleményekkel egybekötve, vagy az útirajzokhoz kötött földrajzi ismeretek is.

Az elbeszélések legméltánylandóbb értéke azonban kétségkívül az, hogy a *kedélyre* hatnak és hajlamokat, elhatározásokat ébresztenek fel. Egy megragadó, szép történet mily benyomást gyakorol a gyermek ifjú kedélyére! Egy ily történet képei, vonásai könnyen válhatnak át tettekké, ha igazi termékeny talajba estek. Ezt a tapasztalás jó és rossz értelemben eléggé bebizonyította. Ki ne hallotta volna, hogy fiuk, rablótörténeteket olvasva, magok is rablóbandát szerveztek, hogy lopjanak és raboljanak.

Egy elbeszélés főszemélyei kiválóan azok, melyek a mindenhatóság erejével hódítják meg az ifjuság szívét. S ha most tanítványainknak utánzásul vagy csupán nemese életképeket vagy néha ritkán ijesztésül egy-egy jelenetet adunk elő, az áldáshozó befolyás nem fog kimaradni. Az oktatás egyedül nem teremti meg a hajlamot és nem történet-e meg, hogy kevéssel azután, hogy a biblíakeresetről, annak áldásáról prédikáltunk, tanítványaink közül ezek vagy amazok már hajba kaptak! Valódi és mély vallásos vagy erkölcsi műveltséget csak az élet és szemléltetés által nyerhetünk. Ha egy kegyes, tiszteltreméltó férfiú képét egész dicsfényben mutatjuk be a gyermek előtt, ha a szerzetet egy tényét egész nagyságában feltüntetjük, ha az egyes erények, megragadó, utánzásra méltó szép alakokban vonulnak el lelki szemek előtt (és itt-ott szükségessé válható magyarázatokkal a megérthetést megkönnyítjük), vagy óva-intően rámutatunk egy elbeszélésben a gonoszság viészes örvényébe: ha történeti képekben, a jutalmat és büntetést, mely az embert éri, megható, megrázó módon adjuk elő: bizonyára élénk törekvés fog a gyermek lelkében fejlődni, a mely jövőjére is kihat! Ha mi — és ez erős meggyőződés — a vallás-oktatást az első öt iskolai évben csak is a bibliai történet és e mellett más történetekhez is fűzzük, az oktatás ez ágában is más eredményeket fogunk észlelni. Hogy az elbeszélések valóban bírnak azon hatalommal, hogy érzelmeket és törekvéseket keltenek fel, erre naponta tanít a felnőttek és gyermekek élete jóban és rosszban egyaránt. Az elbeszélések értékét a vallás-oktatásra nézve, fájdalom, még igen kevésre becsülik, de el fog jönni az idő, a melyben befogják látni, hogy elvont, rendszeres, fogalmi tételekkel a gyermek szívére nem hatunk és érzelm-világát nem emeljük, nem mesbitjük.

Azonban lássuk az érem másik oldalát is. Ha birnak az elbeszélések a fennebbiekben említett értékkel és befolyással, akkor bizonyára az igazi és szükséges tulajdonokkal is fognak birni. Lássuk ezeket.

A mellett, hogy az elbeszélés megkedveltesse magát s így *vonzó* legyen, első sorban *igaznak* kell lennie, t. i. vagy történeti vagy valamely benső igazságot kell magában foglalnia, s nem tényeket, a melyek a való történettel ellentétben állanak, sem oly dolgokat felmutatnia, a melyek a gyermek előtt esztelennek, nevetségesnek tünnek fel. S valljuk be, meséink egy része ilyen. Boszorkányok, ördögök, elbűvölt király leányok, elátkozott hercegek, rossz szellemek mind túlon-túl izgatják

a gyermek képzelem-világát, vagy túlzott élet-nézetekkel ismerteti meg, a melyek veszélyessé is válhatnak. Gyermekünket az igazságra akarjuk nevelni, s erre nem a nevetséges s felületesen irt mesék, de igenis az olyan mesék vezetnek bennünket, a melyekben a bölcsességnek is gazdag aratása van. Hasznosak az oly mondák is, melyek a szülőföldi és földrajzi oktatást támogatják. Az elbeszélés legyen gyermekies — de nem gyermekes. Óvakodnunk kell attól, hogy a gonosz szellemet, a rosszat nagyon megvilágítsuk. Mindig jobb a gyermekekre nézve, ha a jó tükrébe tekint és nem a bűn- és vétekeibe. Szükséges továbbá, hogy az elbeszélés világos, érthető és rövid legyen. Az érthetetlen kifejezések, képek és beszéd fordulatok korlátozzák a hatást. Egy érthetetlen szó megzavarhatja a nyugodt figyelmet és oly történet, mely a gyermek értelmi körén kívül eső szóban bővelkedik, azt épen elaltatja. Az igen hosszú elbeszélések fárasztók. Igen sokat mesélni, elbeszélni nem tanácsos, nem szabad. Ha az elbeszélés szokássá válik, félni lehet, hogy a gyermek legnemesebb erőit veszélyes szenderbe ringatjuk és nagy fáradságunkba kerül azokat is felébreszteni. A gyermek, kit gyakori történetekkel elkényesztettünk, végre is ellenszenvet érez az utángondolás minden megfeszítése iránt és a közorák, melyekben nem beszélnek el, többé nem tetszenek. Ezért az elbeszélések közbeszövése tanítás közben csak bölcs elővigyázattal történjék.

Köz- vagy határozatlan szólásmódok nem igen érdeklők a gyermeket, de igen a szemléltő rajzok. Ne ezt mondjuk: Egy leányka, hanem: *Juliska, Adél*. A reggel kellemes vala, e helyett talán érdekelte keltőbb lenne így: A reggel, a kelő nap fénysugarinál szép s üdítő volt, a közeli erdőben a természet vidám dalos madárkái zengedeztek és a rózsák édes illatja árasztá a kerteket stb. A jó elbeszélés érdekesítően, figyelmet lekötően hat, de keresse készakarva a kalandszerűt az érdekközlésre. Jó elbeszélő rendszeren az anya, ki csak gyermekében és a gyermekével él.

Még egy pár szót az elbeszélések előadásáról. Törekedjünk ebben is a lehető tökélyre. Mintha a gyermekek vagy tanítványaink szemei előtt történe, vagy mintha azt teljesen átelnék, oly közvetlen, frissen, melegen adjuk elő azt, a mit akarunk.

A jó, tanulságos elbeszélés a gyermek, a tanítvány szívében mindig jótékony visszhangra talál, nyelvérzékére fejlesztőleg, nemesítőleg hatott — hat és hatni fog. — Jól prédikálni könnyebb, mint jól elbeszélni — mondja egy író. — Hogy elbeszélni tudjunk, ehhez nem csak tehetség, hanem tanulmány és gyakorlat, komoly gyakorlat kell. A legjobb elbeszélőt ugyan a természet képezi, de nekünk szükségünk van az iskolákban jó elbeszélőkre és azért a művészet és szorgalom segítségére jöhet a természetnek, ép úgy, mint a tanításnál. S valóban érdemes a fáradságra, az elbeszélésben való tökéletességre is törekedjünk, a mely gyermekeinket majdnem bűvös erővel vonja magához, a mely nekünk anynyi alkalmat nyújt, hogy rájuk állandó benyomásokat gyakoroljunk, az érzékbeliséget az ésszel kibékítsük és neveltjeinknek az életét szebbé tegyük!

Avar.

T Á R C Z A.

„A mi az embert környékezi“

Semmiféle természeti befolyástól nem képes az ember magát felszabadítani s legkevésbé azon hatástól, a

melyet rája a légkör és az éghajlat gyakorol. Szerveztünk minden részecskéje, kisebb nagyobb mértékben ki van téve ama nagy légfürdő hatásának, a melyet a tudomány emberei atmoszférának neveznek, ettől függ

egy részben egészségünk, vidámságunk, vagy lehangolt-ságunk, ez adja meg az izom- és idegműködésnek is egyik indító okát, tehát az emberi tevékenységnek vagy lustaságnak nagyrészt ez képezi forrását.

Célom ezen cikksorozatban röviden s lehető népies modorban szólni az éghajlati hatásokról, ezzel összefüggőleg az egészség fenntartásáról és a ruházkodásról.

Valamely hely időjárására s légköri viszonyaira legnagyobb befolyása van mindenk fölött a lég hőmérsékletének (temperatura), továbbá a légköri nyomás nagyságának, a szelek járásának s irányának, végül a levegő nedvességi állapotának. Ezek a tényezők, a mint tudjuk, szüntelenül változnak és így soha sem egyformák. De habár változik is a légköri viszony, van egy dolog, a mi a szabad levegőben mindig ugyanaz marad, és ez a levegő alkotórészeinek, az élelnek és légenyek állandó, egyforma elosztása, arányossága. A szabad levegő élelnye száz térfogatú levegőben, *kerek számmal* kifejezve, mindig 21 százalék, a légeny pedig 79%, sem több, sem kevesebb.

A természet minden élő organismussal bíró teremtménye, tehát az állatok és a növények, úgy vannak alkotva, hogy alkalmazkodni képesek a légköri hatásokhoz. Hogy több példát ne is említek, elég lesz felhoznom azt, hogy a magas északon, Norvégiában, az egyes gabona-fajok, a melyek tőlünk oda lettek vize, sokkal korábban érnek meg, mint mi nálunk; ott rendszeren május utolsó hetében vetnek s augusztus vége felé már megtörténik az aratás. Norvégia fővárosában, Christiániában, a mely a 60-ik szélességi kör alatt fekszik, az árpaérés ideje körül-belül 90 nap, holott a 79 fok alatt lévő Altenben csak 55 nap. Továbbá minél inkább haladunk észak felé, azt tapasztaljuk, hogy a növények levelei is mind nagyobbak lesznek, hogy a rövid ideig tartó nyári napnak melegéből annál nagyobb mennyiséget vehessenek magukba. Ott fenn a mi növényeink színe is megváltozik s a gabona-fajok levelei 3—4 év alatt haragos zöld színt nyernek. Ilyen példákat lehetne felhozni az állatok alkalmazkodására is. A föld minden terménye között azonban az ember az, a ki a legnagyobb alkalmazkodó képességgel bír s részben ösztönszerűen, részben értelménél fogva olyan módokat s eszközöket tud kitalálni, a melyeknek segítségével az atmoszfära hatáseit magára elviselhetővé teszi.

Azt mondók fennebb, hogy a légköri tényezők minden változandósága mellett is van egy állandó: az alkotórészek aránya a levegőben; szint' ilyen állandó s az egészséges ember testében egyforma tényező a *testi hőmérséklet* is. Számtalan kísérletezés folytán teljes bizonyossággal lehet állítani, hogy az egészséges emberi test melege, a melyet a szájürben, vagy a hónaljban megfigyeltek, minden égv alatt csaknem ugyanaz, t. i. 29—30 $^{\circ}$ F. fok között ingadozó, s azt tapasztalták, hogy a test hője, igen nagy légmérsékleti eltéréseknél is, alig szenvedett egy fél foknyi ingadozást. De megint azt is tapasztalták, hogy ha valamely betegségek ok miatt a testmeleg a rendestől 3—4 fokra emelkednék, vagy csak 2 fokkal is szállna alá, az ember élete a legnagyobb veszélynek lenne kitéve.

Eme tünetmenny oka egyrészt a testben végbemenő elégségi folyamatban, másrészt a meleg kiadásában található fel. Az ember testében ugyanis szünet nélkül elégségi — tudományos nyelven: oxidáció, élegesülés — van, a mely elégségi egyuttal melegfejlesztést is eredményez. Ennek az elégségi folyamatnak még igen rövid időre sem szabad fennakadni, mert másképp a test halála rögtön bekövetkeznék. De viszont a folytonos melegképződés is anélkül, hogy a fölösleges hő elbocsájtva nem lenne,

újabb veszélyt hozna testszervezetünkre. A fölösleges meleget tehát el kell bocsájtanunk, ki kell adnunk, mert csak akkor létesül a testi erők egyensúlya, ép úgy, mint egy gőzgépnél, a hol a tulságos feszítő erőt a gépész kibocsájtja, nehogy a gép robbanást szenvedjen.

Az emberi test meleg-kiadása többféleképp történik. Csekélyebb mérvben előmozdítja ezt a hideg ételeknek és italoknak élvezése, valamint a hűvös levegőnek beszívása is. Az ételeket, italokat és a levegőt ugyanis a testnek föl kell melegíteni, a mely ezen művelet által bizonyos hőelvonásban szenved. Ez azonban végtére is igen kevés melegvesztést eredményezne; de van a testnek ennél hatalmasabb más három tulajdonsága is, a mely a hőkiadást hol kisebb, hol nagyobb mértékben szabályozza. És az három tulajdonság: a *kisugárzás*-, a *vezetés* és a *elpárolgás* nyilvánul.

Lássuk először a *kisugárzást*. Ennek nagysága attól függ, hogy minő a különbség a test és a körlég melege között; ha a körlég hűvös, a test kisugárzása is nagyobb; a dermesztő hidegben meg épen türethetetlen lesz az ezáltal történő melegvesztés. Példa rá azoknak az utazóknak esete, a kik sarki vidékeken a kisugárzás következtében oly sok testmeleget veszítettek, hogy élettevékenységök megszűnt — megdermedtek.

A hőkiadás egy másik tényezője a *vezetés*. Ismeretes dolog, hogy a száraz levegő igen rosszul vezet tovább a meleget; de ha vizpárákkal van telítve, különösen ha a lég ködös, annál jobb hővezetővé válik. Sőt a nedves lég is jobban vonja el a meleget akkor, ha mozgásban van, mintha csendes. Tapasztalati tény, hogy ugyanazon fokú hideg mellett különböző hőérzet nyilvánul a szerint, a mint a levegő száraz és csendes, vagy nedves és szeles s elégszer megtörténik, hogy 1—2— R° ölmös vagy esős időben jobban fázunk, mint — 5— $6R^{\circ}$ os csendes, derült téli napon.

A harmadik eszköze a hőkiadásnak az *elpárolgás*; ez a levegő hőfokának emelkedésével növekszik; de még nagyon alacsony temperatura mellett sem szünik meg teljesen. Az ember napjában, közönséges hőviszonyok között, 800—1000 gramm vizet izzad ki, a mely műveletre a test annyi meleget használ fel, a mennyi körülbelül 5 és fél kilogramm olvadó hónak a forrási pontra való fölmelegítésére volna szükséges. Az elpárolgás nagysága azonban nem csak a hőmérséklet magasságától, hanem attól is függ, hogy a körlég száraz vagy nedves, csendes vagy mozgó állapotban van-e.

Az eddigiekből kitűnik, hogy a test hő kiadása nagyrészt a körlég minőségétől függ. Szabályképen állíthatjuk fel, hogy mentől nagyobb a melegvesztés, annál több melegfejlesztésre van szüksége a testnek, hogy a szervezetet állandóan egyforma hőviszonyok között fenntarthassa. És így itt is, mint a gazdasági élet bármely mezéjén, arra kell vigyázni, hogy a kiadás és a bevétel között a helyes arány meglegyen. Képes-e erre emberi tett? Képes-e arra az emberi szervezet, hogy a meleg kiadás és hőfejlesztés között mindig helyes egyensúlyt hozzon létre? Felelet: Képes, de csak bizonyos határokig, a melyeken túl sem a melegfejlesztést nem emelheti, sem pedig a hőkiadást veszély nélkül el nem viselheti. Az emberi szervezet ezen melegfejlesztő és ellenálló képessége is aztán a mondott határok között különböző lehet az emberfajta, a nemek és az életkorok szerint, hol nagyobb, hol kisebb mértékben. A gyermekeknel az anyagcsere gyorsaságának aránya szerint a melegképzés is nagyobb s a hővesztés hamarabb kipótoltatik, mint a meglett körü, annál kevésbbé az idős embereknél, a kiknek mesterséges eszközökre, pld. meleg ruhára, fűtött szobára s hevítő italokra van szüksé-

gök, hogy testök hőveszteségét némileg megakadályozhassák. Sokat tesz aztán az is, hogy valaki gyermekkorától hogyan van szoktatva az időjárás elviseléséhez, valamint tekintethe veendő egyes emberfejtáknak nemzedékről-nemzedékre átszálló — örökölt — természete is. Az eszkimó vagy szamojed roppant hideget, a néger forró meleget képes eltűrni, a nélkül, hogy egészsége szenvedne.

Lássuk már most, hogy a mi éghajlatunk alatt minő kívánalmak támadhatnak arra nézve, hogy az ember az időjárás különböző viszonyaihoz alkalmazkodjék? Tudjuk, hogy a melegfejlesztés és kiadás közti arány legjobban helyre áll, ha az ember a közönségesen viselni szokott házi ruhájában 15—20 C°, s levetkőzve 20—25° hőmérséklet hatása alatt van. Ez a természetben csak megközelítőleg igaz, mert a levegő ugyanazon fokú hőmérsékletében is, a mi az emberre történő hatást illeti, lényeges különbséget okoz a nedvességi állapot, a légmozgás és a rajtuk lévő ruha minősége.

Elteltekve azonban ezen módosító körülményektől s a fentebbi hőmérsékleti arányt helyesnek elfogadva: vizsgáljuk meg, hogy minő következmények támadnak akkor, ha a testtől eme közép hőmérsékleten felül vagy alul kevesebb vagy több hő vonatik el.

Ha a levegő közép hőmérséke a normálisnál nagyobb, ha tehát testünkben kisugárzás által kevesebb meleg távolodhatik el, a bőr melegsége is emelkedni fog, vérben dúsabb lesz s felduzzad. A bőr melegségével be áll a nagyobb fokú elpárolgás s ezzel együtt eltávozik a fölösleges hő is. Ha pedig megtörténik, hogy ilyenkor a bőr duzzadása nem áll elő s az izzadás kimarad: biztosnak vehetjük, hogy eme hő kiegyenlítő tényező szünetelésének oka valamely testi kóros állapotban rejlik. Nem a meleg teszi tehát elviselhetlenné némely embernek a nyári napon való munkát, hanem az, hogy nem izzad eléggé. Az izzadás fenntartására szolgál a bőséges vizivás.

A nagyobb mérvű izzadás következménye aztán, hogy a többi kiürítő szervek: a vese és a tüdő kevesebbet produkálnak, a nyálhártyák szárazabbak lesznek s különösen a tüdő és lélegzés elveszítik a szükséges nedvességet. Beáll a szomjuság kínos érzete.

Annyi tagadhatlan, hogy bizonyos körülmények között a nedvesség kiizzadásának nagyobb foka s főleg a nyálkahártyák kiszáradása a testre nézve kedvező lehet, a mennyiben ez által a nyálkaanyagoknak a légzési vagy emésztési szervekben való kóros felgyülemése meg lesz akadályozva; ilyen esetekben a köhögés enyhülni szokott s a gyomorhurutos bántalmakban szenvedő egyéneknél, a belső részekben a fölösleges nyálkák kevesebbbedvén, az étvágy fokozódik. A nedvek elválasztása s a nyálkahártyák kiszáradása azonban csak bizonyos fokig lehet veszélytelen, mert ha ez nagyobb mértékben lépne föl, annyira érzékennyé tenné a nyálka felületet, hogy annak rendes működését megakadályozná. Ilyenkor a vizital sem adna már kellő enyhülést, sőt a hideg víz élvezése épen ártalmas lenne. Igazuk van tehát azoknak, a kik intenek bennünket, hogy nagyobb mérvű felhevülés és izzadás után a hideg víz ivásától tartozkodjunk. Ilyen esetekben legtanácsosabb valamely meleg italhoz folyamodnunk; jó hatású lehet pl. a borszesz- és a vízkeveréke, vagy a thea. A nagyobb mérvű nedvességvesztés után az emésztő szervekben nincsen meg a kellő fogékonyság a tápanyagok fölvétele iránt: az étvágy csökken. S ez a körülmény, hogy t. i. ilyenkor kevesebbet eszünk, tehát kevesebb anyagereje van testünknek, okozza azt is, hogy az állati meleg mi bennünk a nagy izzadás után kisebbedni szokott. Ha a test a nagy

nedvesség-elvonás következtében kevesebb tápanyagot vesz föl s másrészt, ha a bőven élvezett víz által a test nedvei meghigittatnak, az ilyen állapotnak káros hatása fog lenni az ideg- és izomtevékenységre is és végeredményül az elhagyadás, lustaság, lehangoltság nyer uralmat az ember fölött.

Ilyen eredményei vannak a szervezetre a nagyobb mérvű hő: párolgásnak, nedvesség-elválasztásnak, a melyek megint, a dolog természetéből kifolyólag, a hő foka, a lég telítettsége s mozgása szerint nagyon változnak. Ha: ugyanis olyan meleg levegőben tartozkodunk, a mely még nincs egészen telítve vízpárákkal s nagyobb mérvű mozgásokat nem teszünk, a táplálék felvétele utáni vágy nem nagyon csökken s az anyagcsere és az izomműködés kevésbé száll alá; de ha a levegő vízpárákkal túl van telítve s az égen felhők kezdenek gyülekezni, szélesend áll be s így a bőr kipárolgása akadályoztatik: ekkor az izzadság türethetlenné lesz, bágyság, lehangoltság vesz rajtunk erőt, a mely csak akkor szűnik meg, ha a zivatar kitört. Példa rá a siroccó nevű szél, a mely Afrika homokpusztáiról jő s a középtenger fölött nagymennyiségű vízpárát vesz föl magába, s a mint az európai tartományokba érkezik, a hőmérőt 30°-ra emeli; rendszeren három nap tart s ez alatt állat, növény ellankad; a lakóok nem mernek a szabadban tartozkodni s keresik a legelrejtettebb helyeket, hogy a kínzó hatású levegőtől menekülhessenek. A siroccó után rendszeren északi légáramlat kerekedik felül, a mely újból felfrissíti az elcsigázott növény- és állatvilágot.

(Folytatása következik.)

Zajzon Dénes.

A népkönyvtárak és népolvasmányok.

A tél népünk életében elveszett időszak. A készet emésztve, semmit sem produkálva, sőt fájdalom, igen sokszor tivornya, tékozlás között telnek a hosszú téli esték. Látva e tespedtséget, ismét és ismét felmerült a népkönyvtárak és népolvasmányok kérdése. Mért nem foglalja el a nép üres idejét hasznos művek olvasásával, mért van az, hogy a magyar ember oly idegen a könyv, a betű iránt? Ha a nagy munkaidőben nem is, de télen ráérne olvasni. Miért nem teszi?

Édes hazánk tizenhat milliónyi lakosából, irodalom, művészet alig létezik egy millió számára; sőt ha szigoruan számítunk, be kell érünk másfél-száz ezerrel a könyv- és hírlappártolók számát. A magyar ember könyvre nem ad pénzt. *Pálinkás bolt minden falu minden utcájában van, míg könyves bolt vármegyénkint akad meg egy-kettő.* Feljárhatjuk a falvakat, míg a nép hajlékaiban bukkanunk egy-egy *családi könyvtárra*, pedig minden valamire való házban kellene létezni egy néhány jó könyvnek, melyeket a családtagok haszonnal olvashatnának. *Hány gazdag polgár van, a ki irodalomra egyetlen krajczárt sem ad.* Jókai regényeit hasztalan keressük a gazdag polgárság házaiban, sőt még a birtokosság is csak kérkedik a „nagy Jókaiival”, de könyvét meg nem veszi. Most, dicsősége tetőfokán, hazánk legnagyobb írója örül, ha egy-két ezer példányban eladhatja regényeit.

Népünknek nem kell semmiféle nyomtatott betű, kivéve a naptárt, melyből a legolcsóbbat, tehát a legrosszabbat veszi. *A magyar népnek egyáltalán nem természete a könyvadásárlás.*

Szabad-e ez állapotokat tovább tűrni? Bizonyára nem. Hiszen kétségbeejtő még a gondolata is annak, hogy az általános műveltség hazánkban oly szűk korlátok között él,

hogy a magyar irodalom és tudomány, melyekért a nemzet annyit áldozott, az ország tizenöt millió lelkére nézve nem létezik. Kis nép vagyunk. Régen megmondattott, létünk függ attól, hogy tudunk e műveltségben, előhaladásban lépést tartani Nyugat nagy népeivel. Mindenki meg van győződve, hogy tudnánk, ha akarnánk. Mert a magyar ember ritka tehetséggel van megáldva: eszes, okos faj. De mit ér ez, ha holt tőke, ha nem fejlesztjük, ha nem értékesítjük? Erőszakkal hiába akarnók kényszeríteni, hogy forduljon a műveltség forrásaihoz, a könyvekhez. Jelenteg úgy áll a dolog, hogy nem szomjuhozza e forrásokat, nem képezi szellemi szükségletét az olvasás. Oda kell tehát vinni a dolgot, hogy mindez megváltozzék. Rá kell szoktatni a népet a könyvek, az olvasás szeretetére.

Hogyan?

Iskolai és népkönyvtárak által. Állítani kell minden iskola mellé népkönyvtárt, melynek darabjait a gyermekek haza hordhassák olvasás végett. A könyvtár szép képes könyvei és hasznos népies iratai otthon a családi körben is érdeklődést keltenek. A szülők szívesen lapozgatnak a könyvecskéiben, sőt elolvassák, vagy a mi még jobb, gyermekük által felolvastatják. Ekként terjed az olvasási kedv, a könyvtár kötetei megteszik vándorutjukat a családok között, s már most a jelenben is, hatással vannak az általános népmiveltség terjesztésére. *Mert ha a tizenhat ezer népiskola növendékei csak a téli hónapokban hordozzák is haza a jó olvasmányokat, már ez azt teszi, hogy a nép hajlékaiban milliányi jó könyv jut el.* De az eredmény a következő generációban lesz valóságosan rendkívüli, mert az iskolába járó gyermeket már a zsenge korban rászoktatjuk a könyvek szeretetére, az olvasásra. A tanító ugyanis a legalsóbb osztályu gyermekeknél kezdi a könyvek kiosztását. A ki jól tanul és jól viseli magát, az jutalmul egy-egy képes könyvet kap ki olvasás végett. Így az egész iskoláztatás alatt folytatva a könyvek kiosztását, főként ha még a tanító részéről egy kis ellenőrzés is járul a dologhoz, lehetetlen hogy a kívánt eredmény megközelíthető ne legyen.

A gyermek iskoláztatása ideje alatt rászokik a könyvtár szebbnél szebb darabjainak olvasgatása által a jó könyvek szeretetére. A könyvek, a könyvtár iránt bizonyos tisztelet támad benne, mivel mintegy jutalmul, elismerésül kapta ki a jó könyveket. Ha elvégzte iskoláit, akkor is meg lesz neki engedve, hogy el-eljárjon az iskolába egy-egy jó könyvért, melyet a tanító szívesen kölcsönöz a népkönyvtárból. E szerint az elemi első osztálytól egész a sűrű, folyton nyitva áll az iskola mellett szervezett népkönyvtár mindenki előtt. E könyvtár a műveltség, a haladás tűzhegye, éltető forrása lesz. A nép általa a legjelesebb művekhez ingyen jut, s ekként megkedveli, megszereti az irodalmat. Lelki szemei felnyílnak, becsérzete feltámad, hogy önjerejéből is támogassa a nemzeti irodalmat és művészeteket. Az egyes emberek is fognak pénzt adni könyvekre, a jobb módúak nemes ambíciójuknak tekintik, hogy jó műveikből ők is állíthassanak családi szentélyükben egy kis könyvtárt.

Semmi sem látszik azért sürgősebbnek, mint hogy a népiskolákban feldállítsuk a népkönyvtárakat. Az iskolahatóságok, a községi ügyek vezetői kövessenek el mindent, hogy e közhasznú intézmények mielőbb létesüljenek. Legyenek a néptanítók az ügy lelkes bajnokai, hiszen az ő népszerűségük, az ő tekintélyük növekedik azzal, ha a nép a népkönyvtár által egész életén át összeköttetésben marad az iskolával.

A népkönyvtárak felállítása nem oly óriási feladat, mint első tekintetre látszik. Mert csak a kezdet kezdetén kell átesni. Ha az első alap megvan, könnyű azon tovább

fejlesztani az intézményt. Első alapul pedig kevés jó mű is elégséges. Alulírott már tizenhat év óta szerkeszték két folyóiratot, a „*Hasznos Mulattató*“-t és „*Leányok Lapja*“-t. E folyóiratokkal már kezdetben, majdnem két évtizeddel ezelőtt, az volt a czélom, hogy azokkal megvethetők legyenek az iskolai és népkönyvtárak alapjai. És csakugyan e két lap tartalmas füzetei, a képek által tarkított változatos olvasmányok, részben pótolnak minden egyéb könyvet. Ugy hogy a kezdetben valóban elégséges e két folyóirat megrendelése. Ezek szép füzeteit a gyermekek haza hordják s otthon a szülők is elolvassák. E két lap megrendelése pedig igazán oly csekély, hogy nincs az az iskola, a hol a lelkes tanító, iskolahatóság azt ne áldozhatná, ha az akarat és jó szándék meg volna. Ezen az első alapon megindulhat aztán a további munka. A meglévő két lap füzeteinek részint ajándékozás, részint szerzés által könnyű ujab és ujab műveket csatolni, s pár év alatt meg van a könyvtár. Csak kezdeni kell!

A kezdésre legalkalmasabb a téli időszak. Üljenek össze, beszéljék meg a dolgot a községek, az iskolák irányadó férfiai, és mitse habozva létesítsék a hasznos intézményt. Gondolják meg, hogy a nemzeti közművelődésügynek óriási szolgálót tétetik azzal, ha a tizenhatezernyi népiskola mellett ugyanannyi népkönyvtár szervezetenék. És mibe kerülne ez? Igazán semmibe. A jobbak, a nemesebb gondolkodók kevés buzgósággal, igen könnyen felállíthatják. Képezze tehát ama jók, ama nemesen gondolkodók között beszélgetés tárgyát pár estén ama fenti kérdés, mely már úgy is teljesen meg van érve a megvalósításra. Trefort miniszter úr több rendeletben sürgette a népkönyvtárak megvalósítását; közelebb a közművelődési egyesületek kongresszusán és azelőtt az országos tanítógyűlésen is szóba került, valamennyi egyházi hatóság foglalkozott vele s a dolog vége mindenütt a sürgősség, az ezme meleg ajánlása.

Valószínűleg meg tehát a kiknek nemes hivatásukhoz tartozik! . . .

Dolinay Gyula.

I R O D A L O M.

Az egyházi közigazgatás kézikönyve, Eötvös Károly Lajos Háromszékmegye kir. tanfelügyelőjétől. E művet, mely 80—90 nagy 8-ad ivre terjedő két erős kötetben fogja az egyházi közigazgatási jog meg a felekezeti iskolajog rendszerét nyújtani, 3 hetenként kibocsátandó, összesen 20—22 négy ives füzetben jelenik meg, Hornyánszky Victor budapesti könyvárus adja ki. A mű előfizetési ára 6 frt. Egy füzet ára 30 kr. E mű, mely a felekezeti iskolajogot a II. kötetben 5 könyvben, a felekezeti iskolajog multja, a felekezeti iskola és az állam, a tanítókról, a felügyelet, iskola-fenntartás főbb czimek alatt fogja behatóan tárgyalni, s a tanügyi adminisztráció terén érezhető szükséglet fog pótolni, nem tudjuk eléggé ajánlani az érdekelt körök figyelmébe.

„*Paedagogiai Plutarch*“, jelesebb paedagogusok, kiválóbb tanférfiak arckép- és életrajzgyűjteménye, tekintettel a magyarokra. Szerkeszti Orbók Mór. Megjelent a 16. füzet, mely az egész mű II. kötetének 6-dik füzetét képezi. Tartalma *Fáy András*, Dezső Lajostól, *Abt Antal*, (kolozsvári egyet. tanár), dr. Gerevich Emiltől, *Dr. Verédy Károly*, Lenhardt K.-tól és *Terray Károly*, Zajzon Dénestől. Egy füzet ára 20 kr. Megrendelhető bármely hazai könyvkereskedésben.

Emlékbeszéd Molnár Aladár felett, Nagy Áron szeretetházi igazgatótól. Ára 30 kr. A mű árából befolyó tisz-

ta jövedelem a balatonfüredi szeretetháznál Molnár Aladár nevére létesített alapítvány gyarapítására fordítatik. Kiadja a balatonfelvidéki néptanító-egylet. Veszprém, 1887. Krausz Ármin fia könyvnyomdája. Meleg hangon irt megemlékezés Molnár Aladáról, méltó a megszerzésre és elolvasásra. A magyar tanúgynek és a tanítószágnak e nemes barátja emléket tisztelnünk kell, s ezt csak akkor tesszük igazán: „ha követjük az ő nemes példáját és úgy szeretjük és teljesítjük a mi néptanítói hivatásunkat, a mennyire szerette és híven teljesítette ő magasabb népnevelői tisztét.“ Melegen ajánljuk e 46 oldalra terjedő füzet megszerzését, e czélből néhány füzet Kolozsmegye tanf. irodájában is rendelkezésre áll.

VEGYESEK.

— *Olvásóink közül azokat, kik még a múlt évi lapdíjjal hátrálékban vannak, tisztelettel kérjük tartozásaiknak mielőbb való kiegyenlítésére.*

— A kalotaszegi varrottások terjesztése. Lapunk m. évi 19-ik számában jeleztük, hogy a közokt. Miniszter, közvetve arra szólította fel a bánffy-hunyadi áll. iskola gondnokságát, hogy kérje fel Gyarmathy Zsigmondné Hóri Etelka ő nagyságát, mennyiben ideje és körülményei engednek, gyakoroljon felügyeletet a b-hunyadi és környékbeli áll. és közs. iskolák női kézimunka tanítása felett, irányt jelölven számára. Őnagysga. a gondnokság felkérésének engedett s működését ez irányban, főképen pedig a „kalotaszegi varrottás“ terjesztését közelebbről meg is kezdte. E honleányi ténykedés dicséretre nem szorul. Vajha lelkes munkásságát, megfelelő eredmény követné.

— A tanítói fizetések kiszolgáltatása. A néptanítók részéről sürdén hangzik az a panasz, hogy fizetéseiket és egyéb illetményeiket rendetlenül és elkésve kapják meg. Trefort Ágost vallás- és közoktatásügyi miniszter most felhívást bocsátott ki valamennyi törvényhatóságához, hogy az illetmények pontos kiszolgáltatására a leggondosabban ügyeljenek fel, valamint arra is, hogy e czélra a rendelkezésre álló legbiztosabb jövedelmi forrás használtassék fel s az iskola minden egyéb szükséglete csak akkor elégíttessék ki ha a tanítók jogos igényeinek már eleget tettek. „Tekintve azt, — írja a miniszter — hogy a néptanítók fontos hivatásukhoz képest általában véve ugys mostohán vannak díjazva és megélhetésük szempontjából javadalmaik pontos és kellő időben való kiszolgáltatására vannak utalva: tekintettel arra, hogy javadalmaik elkéssett kiszolgáltatása esetén anyagi romlásokhoz vezető és tekintélyét aláásó kölcsönkérésre vannak utalva: tekintettel végre arra, hogy az anyagi zavarokkal küzdő tanító nem képes feladatának higgadt teljesítésére, minnek következtében az iskola és a közművelődés kárt és hátramaradást szenved: e tárgyban teljes bivalommal fordulok a közönséghez.“ A miniszter egyuttal utasította a tanfelügyelőket, hogy az iskolaszékeknek az államségélyről szóló nyugtáját csak akkor láttamozza, ha biztosítékot nyer, hogy legelőször a tanítót fogják hiány nélkül kielégíteni.

— *Államségély utalványozása.* Megyének területén levő összes községi és állami iskolák részére e folyó tanévre szükséges államségélyek, a vallás- és közokt. m. kir. Miniszter úr által közelebbről utalványoztattak. Ezen utalványozások jelenben sokkal korábban történtek, mint az előző években, ezt örömmel jegyezzük fel.

— A kolozsvári áll. tanító- és tanítónőképző intézet orvosává a vall. és közokt. m. kir. Miniszter a múlt év őszén elhált Dr. Szócs Emil helyébe, Dr. Engel Gábor egyet. magántanárt nevezte ki. Ugyancsak őt bizta meg,

mindkét intézetben az *életmentés és egészségtan* tanításával heti 1—1 órán, melyet február 1-én fog megkezdeni.

— A kolozsvári iparos iskolák felügyelő bizottságát, a vallás- és közokt. m. kir. Miniszter úr közelebbről utasította, hogy az iparos tanoncok vasárnap és ünnepnapon az isteni tiszteleten való megjelenésre is köteleztesse-nek. A vallásoktatásnak ez mintegy kiegészítő részét képezi, ohajtandó azért, hogy ennek keresztülvitelével a vallás-erkölcsi oktatás teljes egyetemességet nyerjen ipariskoláinkban. :

— *Miniszteri rendelet.* Több helyen tapasztaltott, hogy a vasutak mentén levő helységekből a gyermekek a vasuti sínekre köveket raknak, az átjárókat kinyitják, a jelző-táblákat megfordítják s a vonatokra kövekkel dobálnak. melyek által már több szerencsétlenség okoztatott. Ezért a vallás- és közokt. Min. a tanfelügyelőségekhez intézett rendeletében felhívja az iskola igazgatóságokat, hogy a gyermekek előtt gyakran emlegessék és figyelmeztessék a fennebb elősoroltak által bekövetkezhető szerencsétlenségekre, hogy így a szülők is mintegy gyermekeik által az esélyekre figyelmeztessenek, mivel ily esetekben a törv. a gyermekek szülőit avagy gyámjait 2—100 frtig terjedő pénzbírsággal sújtja. A belügyminiszter hasonjó szellemű rendeletet intézett a törvényhatóságokhoz, elrendelven aoban még azt is, hogy ezen rendelet évenként kétszer minden községben kihirdettesse. E rendeletre felhívjuk a vasutak mentén levők iskolák igazgatóságainak figyelmét.

Pályázat ösztöndíjakra. A Besán-féle 100 frtos ösztöndíjakból 13 megüresedvén, ezek elnyerésére a közokt. Miniszter a tanító- és tanítónőképzőkben pályázatot hirdett. Az ösztöndíjakat elnyerni ohajtó szegény sorsu, jó ügykezetű tanító- és tanítónőképző intézeti növendékek kérssei, az illetékes képezdei igazgató-tanács által fogadtatnak el és terjesztetnek fel. A pályázati határidő f. évi február 15-ike.

— *Az orsz. tanszermuzeumnak* ezután középiskolai osztálya is lesz. Ez osztály bizottságát a közoktatási miniszter fogja kinevezni s a népiskolai osztálytól függetlenül fognak működni. Üdvözljük a közoktatási miniszter úrnak ez újabb intézkedését.

— *Pályázati figyelmeztetés.* A „Máramarosi Általános Tanító-Egyesület“ f. évi július hó 5-én tartott közgyűlésében következő pályakérdést tűzte ki: *Hazánk népoktatás ügyének fejlődése 1867. óta, tekintettel Gönczy Pál működésére.* Jutalma 200 frank aranyban. A jutalom csak abszolút becű műnek adatik ki, s e műnek 5—5 nyomatott ivnyi terjedelemmel kell birni. A pályaművek idegen kézzel, szépen és hibátlanul írva, bekötve lapszámozva s a szerző nevét rejtő jelíggel levélkével 1888-ik évi február hó 14-ig beküldendők az egyesület elnökéhez (Hetényi Kálmán, áll. tképezdei igazgató) M. Szigetre. A pályázatban részt vehet minden magyarországi, tanítással foglalkozó egyén, ki valamely általános tanító egyesületnek tagja, mely körülmény az illető egyesületi elnök által igazolandó s a pályadíj csak az igazolás beérkezése után adatik ki. A jutalmat nyerő mű az egyesület tulajdona marad és 1000 példányban kinyomatik. Az elárusításból befolyó tiszta jövedelem 20 százaléka a szerzőnek adatik tiszteletdíjjal, a többi 80 százalék pedig a megyei árva-alapra fordítatik. Figyelmeztetnek tehát a pályázók, hogy a kívánt módon kiállított műveiket 1888-ik évi február hó 14-ig az elnökhöz küldjék be. Később érkező dolgozatok figyelembe nem vétetnek

TARTALOM: Kolozsvár elemi oktatásügye 1887-ben. *Kozma Ferencz.* — Az elbeszélések. *Ávar.* — Tárca: „A mi az embert környékezi.“ *Zajzon Dénes.* — A népkönyvtárak és népolvasmányok. *Dolmány Gyula.* — Irodalom. — Vegyesek.